



Sbírka soudních rozhodnutí

STANOVISKO GENERÁLNÍ ADVOKÁTKY
ELEANOR SHARPSTON
přednesené dne 6. února 2014¹

Věc C-398/12

**Procura della Repubblica
proti
M**

[žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podaná Tribunale di Fermo (Itálie)]

„Článek 54 Úmluvy k provedení Schengenské dohody (ÚPSD) — Zásada zákazu dvojího trestu — Rozhodnutí ‚non-lieu‘ (‚zastavení trestního stíhání‘) v přípravném řízení, představující překážku dalšímu stíhání téže osoby pro tytéž skutky — Rozhodnutí s výhradou výskytu nových skutečností nebo důkazů — Trestní stíhání v jiném členském státě pro čin zakládající se na týchž skutkových okolnostech“

1. Po zevrubném šetření trestné činnosti zamítly soudní orgány členského státu (Belgie) návrh na zahájení soudního řízení proti obviněnému a namísto toho dospěly k rozhodnutí „non-lieu“ (což zhruba odpovídá zastavení trestního stíhání)², tj. rozhodly o zastavení řízení. Toto rozhodnutí platně ukončilo (potenciální) trestní stíhání, podle vnitrostátního práva však lze toto rozhodnutí ve světle nových skutečností či důkazů svědčících proti dotyčné osobě zrušit. Svou žádostí o rozhodnutí o předběžné otázce se Tribunale di Fermo (okresní soud, Fermo) (Itálie) snaží zjistit, zda podle článku 54 Úmluvy k provedení Schengenské dohody („ÚPSD“)³ brání zásada zákazu dvojího trestu tomu, aby tato osoba byla stíhána pro trestný čin zakládající se na týchž skutkových okolnostech před trestními soudy jiného členského státu.

Právní rámec

Unijní právo

2. Článek 3 odst. 2 SEU stanoví:

„Unie poskytuje svým občanům prostor svobody, bezpečnosti a práva bez vnitřních hranic, ve kterém je zaručen volný pohyb osob ve spojení s vhodnými opatřeními týkajícími se ochrany vnějších hranic, azylu, přistěhovalectví a předcházení a potírání zločinnosti.“

1 — Původní jazyk: angličtina.

2 — Zastavení trestního stíhání, neboli „no case to answer“ v anglickém právním systému není přesným ekvivalentem, neboť jde o návrh obhajoby adresovaný soudu na základě předložených důkazů, jež soud může a nemusí přijmout. V rozhodnutí „non lieu“ mohou soudy z vlastního podnětu rozhodnout, že se ve stíhání obžalovaného nemá pokračovat.

3 — Úmluva k provedení Schengenské dohody ze dne 14. června 1985 mezi vládami států Hospodářské unie Beneluxu, Spolkové republiky Německo a Francouzské republiky o postupném odstraňování kontrol na společných hranicích (Úř. věst. 2000, L 239, s. 19; Zvl. vyd. 19/02, s. 9).

3. Článek 67 odst. 1 SFEU stanoví:

„Unie tvoří prostor svobody, bezpečnosti a práva při respektování základních práv a různých právních systémů a tradic členských států.“

4. Podle druhého bodu odůvodnění Protokolu č. 19 k SFEU⁴ si smluvní strany přejí zachovat schengenské *acquis*, a „toto *acquis* rozvíjet, aby se přispělo k dosažení cíle poskytnout občanům Unie prostor svobody, bezpečnosti a práva bez vnitřních hranic“.

5. Podle článku 2 tohoto Protokolu se schengenské *acquis*, které zahrnuje ÚPSD⁵, vztahuje na členské státy uvedené v článku 1 Protokolu. V tomto článku jsou uvedeny Belgické království a Italská republika.

6. Kapitola 3 hlavy III ÚPSD („Policie a bezpečnost“), nadepsaná „Zákaz dvojího trestu“, obsahuje články 54 až 58.

7. Článek 54 stanoví:

„Osoba, která byla pravomocně odsouzena jednou smluvní stranou, nesmí být pro tentýž čin stíhána druhou smluvní stranou za předpokladu, že v případě odsouzení již byla vykonána nebo je právě vykonávána sankce, nebo podle práva smluvní strany, ve které byl rozsudek vynesen, již nemůže být vykonána.“

8. Článek 57 stanoví pravidla, která mají zajistit spolupráci mezi příslušnými orgány smluvních stran za účelem výměny informací, aby mohla být uplatněna zásada zákazu dvojího trestu.

9. Článek 50 Listiny základních práv Evropské unie (dále jen „Listina“) stanoví:

„Nikdo nesmí být stíhán nebo potrestán v trestním řízení za čin, za který již byl v Unii osvobozen nebo odsouzen konečným trestním rozsudkem podle zákona.“

10. Vysvětlení k Listině základních práv⁶ k článku 50 stanoví, že pravidlo „*non bis in idem*“ platí „nejen v rámci soudní pravomoci jednoho členského státu, ale též mezi soudními pravomocemi více členských států. To odpovídá *acquis* práva Unie; viz články 54 až 58 Schengenské úmluvy [...] Pokud jde o situace uvedené v článku 4 protokolu 7 k [Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „EÚLP“)], totiž použití zásady v rámci jednoho členského státu, mají zaručená práva stejný smysl a stejný rozsah jako odpovídající právo v EÚLP“.

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

11. Článek 4 protokolu 7 k EÚLP stanoví:

„(1) Nikdo nemůže být stíhán nebo potrestán v trestním řízení podléhajícím pravomoci téhož státu za trestný čin, za který již byl osvobozen nebo odsouzen konečným rozsudkem podle zákona a trestního řádu tohoto státu.“

4 — Protokol (č. 19) o schengenském *acquis* začleněném do rámce Evropské unie (Úř. věst. 2012 C 326, s. 290).

5 — Příloha protokolu k Amsterodamské smlouvě zahrnující schengenské *acquis* do rámce Evropské unie (Úř. věst. 1997, C 340, s. 93) uvádí oblasti, které jsou součástí schengenského *acquis*. V odstavci 2 je uvedena ÚPSD.

6 — Úř. věst. 2007, C 303, s. 17.

(2) Ustanovení předchozího odstavce nejsou na překážku obnově řízení podle zákona a trestního řádu příslušného státu, jestliže nové nebo nově odhalené skutečnosti nebo podstatná vada v předešlém řízení mohly ovlivnit rozhodnutí ve věci.“

12. Důvodová zpráva⁷ k Protokolu 7 k článku 4 stanoví:

„(29) Zásada zakotvená v tomto ustanovení se uplatní pouze poté, co byla osoba osvobozena nebo odsouzena konečným trestním rozsudkem podle zákona nebo trestního řádu tohoto státu. To znamená, že musel být vydán konečný rozsudek, jak je definován výše v odstavci 22.[⁸]

(30) Podle právních předpisů příslušného státu však může dojít k obnově řízení, pokud mohly nové nebo nově odhalené skutečnosti nebo podstatná vada v předešlém řízení ovlivnit rozhodnutí ve věci ve prospěch nebo k tíži dotčené osoby.

(31) Pojem ‚nové nebo nově odhalené skutečnosti‘ zahrnuje nové důkazní prostředky vztahující se ke dříve existujícím skutečnostem. Tento článek dále není na překážku obnově řízení a jakékoli jiné změně rozsudku ve prospěch odsouzené osoby.“ *(neoficiální překlad)*

13. Podle definice obsažené v důvodové zprávě k Evropské úmluvě o mezinárodní platnosti trestních rozsudků⁹ je rozsudek konečný, „pokud s ním je podle tradičního výrazu spojena překážka věci pravomocně rozsoudené. Tak je tomu tehdy, jestliže proti rozsudku nelze podat odvolání, tj. nejsou-li možné žádné další řádné opravné prostředky nebo pokud strany tyto opravné prostředky vyčerpaly či marně uplynula lhůta k jejich podání“. *(neoficiální překlad)*

Vnitrostátní právo

Belgické právo

14. Článek 128 belgického Code d'instruction criminelle (zákoník o trestním řízení, dále jen „CIC“) stanoví pro případ podání návrhu na postoupení věci soudu: „Pokud má přípravný senát za to, že skutečnosti nenasvědčují spáchání trestného činu, přečinu nebo přestupku, nebo že proti obviněnému neschází žádné skutečnosti či důkazy, rozhodne, že v řízení nelze pokračovat“.

Takovéto rozhodnutí se označuje jako rozhodnutí „non-lieu“.

15. Článek 246 CIC stanoví:

„Pokud vyšetřovací senát rozhodl, že není důvod pro postoupení případu soudu, nemůže být obviněný dále stíhán za tytéž skutky, ledaže vyjdou najevo nové skutečnosti či důkazy.“

16. Podle článku 247 CIC:

„Za nové skutečnosti či důkazy se považují svědecké výpovědi, dokumenty a protokoly, které nemohl prozkoumat vyšetřovací senát a které jsou způsobilé posílit důkazy, jež vyšetřovací senát považoval za nedostatečné, nebo mohou vylíčit skutky novými způsoby, jež mohou napomoci prokázání pravdy.“

⁷ — ETS č. 117.

⁸ — Odstavec 22 odkazuje na definici obsaženou v důvodové zprávě k Evropské úmluvě o mezinárodní platnosti trestních rozsudků (viz níže, bod 13).

⁹ — ETS č. 070.

17. Belgický Cour de cassation (kasační soud) rozhodl¹⁰, že se články 246 a 247 CIC použijí nejen na rozhodnutí vyšetřovacího senátu, že případ nemá být postoupen soudu, ale i na všechny stupně včetně přípravného senátu uvedeného v článku 128 CIC, v nichž vyšetřující soud ukončil vyšetřování rozhodnutím „non-lieu“.

18. Pokud vyjdou najevo nové skutečnosti či důkazy, článek 248 CIC požaduje, aby vyšší policejní důstojník nebo vyšetřující soudce neprodleně zaslali kopie dokumentů a skutkového či důkazního materiálu nadřízenému státnímu zástupci k odvolacímu soudu, který se může obrátit na předsedu vyšetřovacího senátu, aby ustanovil soudce, před nímž bude na základě návrhu žalujícího orgánu probíhat nové vyšetřování¹¹.

Italské právo

19. Článek 604 trestního zákoníku stanoví, že akty sexuálního násilí spáchané italským státními příslušníky mohou být stíhány v Itálii i tehdy, jestliže k nim došlo v zahraničí.

Skutkové okolnosti, řízení a předběžné otázky

20. M, italský státní příslušník s bydlištěm v Belgii, byl po sérii trestních oznámení podaných počátkem roku 2004 jeho snachou Q vyšetřován v Belgii v souvislosti s obviněním z několika činů sexuálního násilí nebo každopádně z protiprávního jednání sexuální povahy. M se tohoto jednání dopustil údajně v Belgii vůči své nezletilé vnučce N (narozené dne 29. dubna 1999) v období od května 2001 do února 2004.

21. Belgická policie provedla rozsáhlé vyšetřování, během kterého shromáždila značný počet dokumentů, vyslechla několik osob včetně N a získala několik znaleckých posudků. Znalecké posudky se zabývaly otázkami, zda nezletilá N vykazuje fyzické nebo psychické známky oznámeného násilí, zda lze stěžovatelku Q považovat za důvěryhodnou a zda M vykazuje poruchu osobnosti související se sexualitou.

22. Na základě tohoto vyšetřování vydal přípravný senát Tribunal de première instance de Mons (soud prvního stupně, Mons) dne 15. prosince 2008 rozhodnutí „non-lieu“, zastavující trestní řízení, aniž případ postoupil soudu prvního stupně. Učinil tak z důvodu nedostatku skutečností či důkazů, které by prokazovaly obvinění vznesená proti M.

23. Dne 21. dubna 2009 vyšetřovací senát Cour d'appel de Mons (odvolací soud v Mons) potvrdil rozhodnutí „non-lieu“. Jeho rozhodnutí bylo potvrzeno Cour de cassation rozsudkem ze dne 2. prosince 2009. Tímto rozhodnutím bylo pravomocně ukončeno řízení v Belgii s výhradou výskytu nových skutečností či důkazů (jak je stanoveno v člancích 246 a 247 CIC).

24. Mezitím bylo dne 23. listopadu 2006 v Itálii na základě trestního oznámení, které podala Q italské policii, zahájeno trestní řízení proti M před Tribunale di Fermo na základě týchž skutků, které vedly k zahájení vyšetřování v Belgii. Následovalo rozsáhlé vyšetřování, které se v podstatě týkalo stejného skutkového základu jako vyšetřování prováděné současně v Belgii. Dne 19. prosince 2008 (tedy čtyři dny poté, co přípravný senát Tribunal de première instance de Mons vydal své rozhodnutí „non-lieu“), vyšetřující soudce Tribunale di Fermo vznesl obžalobu proti M, o které měl rozhodnout senát tohoto soudu.

10 — Cass. 7. září 1982, Pas. 1983, I, 27-30.

11 — Francouzské znění relevantních článků CIC hovoří především o „[nouvelles] charges“, což podle mého názoru zahrnuje jak (nový) skutkový materiál, tak (nové) důkazy, a nikoli o „éléments (nebo „moyens“) de preuves“ – tedy o důkazech jako takových. Níže v textu jsem se snažila zachovat toto rozlišování v co největší možné míře používáním obrátu „skutečnosti či důkazy“ (ojediněle i „skutkový či důkazní materiál“) tam, kde je ve francouzském textu užito výrazu „charges“, a výrazu „důkazy“ tam, kde je ve francouzském textu užito výrazu „preuve(s)“.

25. Na jednání konaném dne 9. prosince 2009 před Tribunale di Fermo M tvrdil, že je oprávněn se dovolávat zásady zákazu dvojího trestu s ohledem na rozsudek vydaný o týden dříve (dne 2. prosince 2009) belgickým Cour de cassation, kterým bylo ukončeno souběžné řízení v Belgii.

26. Za těchto okolností se Tribunale di Fermo (Itálie) rozhodl přerušit řízení a požádat o rozhodnutí o následující předběžné otázce:

„Brání pravomocné rozhodnutí ‚non-lieu‘, kterým se zastavuje trestní řízení a jež bylo vydáno členským státem Evropské unie, jenž přistoupil k Úmluvě k provedení Schengenské dohody (ÚPSD), po ukončení rozsáhlého vyšetřování, které může být v případě výskytu nových důkazů obnoveno, zahájení nebo vedení řízení pro tytéž skutky a proti téže osobě v jiném smluvním státě?“

27. Písemná vyjádření byla předložena Q, rakouskou, belgickou, německou, italskou, nizozemskou, polskou a švýcarskou vládou a Komisí. Q, německá, nizozemská a polská vláda, jakož i Komise byly zastoupeny na jednání konaném dne 12. září 2013 a přednesly ústní vyjádření.

Právní posouzení

28. Odpověď na otázku předkládajícího soudu se týká výkladu slovního spojení „pravomocně odsouzena“ v článku 54 ÚPSD. Představuje takové rozhodnutí, jako je rozhodnutí „non-lieu“ v belgickém řízení, pravomocné odsouzení osoby, takže se uplatní zásada zákazu dvojího trestu zakotvená v článku 54?

29. Stávající judikatura Soudního dvora k článku 54 ÚPSD a k zásadě zákazu dvojího trestu¹² stran rozhodnutí v trestních věcech přijatých před soudním řízením a po něm na tuto otázku jednoznačnou odpověď neposkytuje.

30. Pokud rozhodnutí následuje po soudním řízení, judikatura stanoví, že se zásada zákazu dvojího trestu uplatní nezávisle na tom, zda byl obžalovaný osvobozen či odsouzen. To platí pro rozsudek o vině vynesený v rámci soudního řízení vedeného *v nepřítomnosti* (navzdory povinnosti podle vnitrostátního práva zahájit nové řízení, pokud byla osoba následně zatčena)¹³ a pro zproštění obžaloby pro nedostatek důkazů následující po uskutečnění řádného soudního řízení¹⁴. V poslední uvedeném případě Soudní dvůr výslovně odmítl rozhodnout o obecné otázce, zda zproštění obžaloby, které *není* založeno na posouzení věci samé, postačí k uplatnění článku 54 ÚPSD. Soudní dvůr se omezil na potvrzení, že zproštění obžaloby pro nedostatek důkazů „vychází z takového posouzení“, a v důsledku toho se použije zásada zákazu dvojího trestu zakotvená v ÚPSD¹⁵.

31. Je-li rozhodnutí vydáno před ukončením soudního řízení, přistupuje Soudní dvůr k řešení stejně liberálně. Zákaz dvojího trestu se uplatní, pokud – bez zásahu soudu – státní zastupitelství ukončí trestní řízení proti obviněným, kteří souhlasili se zaplacením pokuty za své jednání¹⁶. Soudní dvůr konstatoval, že cílem článku 54 ÚPSD je „vyloučit, aby někdo na základě toho, že vykonává své právo

12 — Viz rozsudky ze dne 11. února 2003, Gözütok a Brügge (C-187/01 a C-385/01, Recueil, s. I-1345); ze dne 10. března 2005, Miraglia (C-469/03, Sb. rozh. s. I-2009); ze dne 28. září 2006, Gasparini (C-467/04, Sb. rozh. s. I-9199); ze dne 28. září 2006, Van Straaten (C-150/05, Sb. rozh. s. I-9327); ze dne 11. prosince 2008, Bourquain (C-297/07, Sb. rozh. s. I-9425), a ze dne 22. prosince 2008, Turanský (C-491/07, Sb. rozh. s. I-11039).

13 — Rozsudek Bourquain, citovaný výše v poznámce pod čarou 12, body 39 a 40.

14 — Rozsudek Van Straaten, citovaný výše v poznámce pod čarou 12, bod 58. Generální advokát Ruiz-Jarabo Colomer poznamenal, že nikdo ze zúčastněných, kteří předložili vyjádření, nezpochybňuje použitelnost zásady zákazu dvojího trestu v podobné situaci v rámci *vnitrostátního* právního řádu (viz bod 73 jeho stanoviska).

15 — Bod 60 rozsudku.

16 — Rozsudek Gözütok a Brügge, citovaný výše v poznámce pod čarou 12, bod 48.

volného pohybu, byl trestně stíhán za stejný skutek na území více členských států“; a měl dále za to, že pro účely dosažení tohoto cíle se článek 54 musí vztahovat „na rozhodnutí, kterými je trestní stíhání v členském státě pravomocně skončeno, byť byla přijata bez zásahu soudu a neměla formu rozsudku“¹⁷.

32. Zákaz dvojího trestu se rovněž použije, pokud je trestní stíhání v „prvním členském státě“ zamítnuto jako promlčené¹⁸, bez ohledu na to, že nedošlo k harmonizaci právní úpravy promlčecích lhůt ve smluvních státech, s tím důsledkem, že trestní stíhání ve „druhém“ členském státě nemusí být promlčeno (domnívám se, že tvrzení Komise v projednávaném případě – že použití článku 54 ÚPSD by se mělo zakládat pouze na rozhodnutí zprošťujícím obžalovaného pro nedostatek důkazů a vydaném po skončení soudního řízení – je ve světle tohoto rozsudku předurčeno k neúspěchu.)¹⁹ Soudní dvůr v rozsudku Gasparini zdůraznil, že zásada zákazu dvojího trestu nezbytně znamená, že mezi smluvními státy existuje vzájemná důvěra v jejich příslušné systémy trestního soudnictví, a že každý z uvedených států tedy přijme uplatnění trestního práva platného v ostatních smluvních státech, a to i tehdy, vedlo-li by uplatnění jeho vlastního vnitrostátního práva k odlišnému řešení²⁰.

33. Ve věci Miraglia²¹ bylo naopak trestní řízení v Nizozemsku zastaveno z důvodu, že proti témuž obžalovanému probíhalo trestní řízení týkající se týchž skutků. Rozhodnutí nařizující zastavení řízení zakazovalo jakékoli stíhání v Nizozemsku pro tentýž trestný čin a jakoukoliv právní spolupráci se zahraničními orgány, pokud se neobjeví nové důkazy²². Soudní dvůr měl za to, že takové soudní rozhodnutí, které bylo přijato, aniž bylo provedeno posouzení věci samé, nemůže představovat konečné rozhodnutí ve věci proti této osobě ve smyslu článku 54 ÚPSD, které je překážkou pokračování stíhání v Itálii²³. Pokud by nizozemské rozhodnutí (přijaté právě z důvodu probíhajícího řízení v Itálii) postačovalo k uplatnění zákazu dvojího trestu, „ztěžovalo [by to], ne-li bránilo, každé konkrétní možnosti potrestat protiprávní chování obviněného v dotyčných členských státech“²⁴. Soudní dvůr tedy zdůraznil význam volného pohybu osob ve spojení se zachováním vhodných opatření týkajících se předcházení a potírání zločinnosti²⁵ (který je, jak je uvedeno v čl. 3 odst. 2 SEU, účelem ustanovení hlavy V, vytvářející prostor svobody, bezpečnosti a práva).

34. Ve věci Turanský²⁶ bylo vydáno rozhodnutí, kterým bylo nařízeno zastavení trestního stíhání, ještě než došlo k obvinění. Podle vnitrostátního práva toto rozhodnutí nebránilo dalšímu trestnímu stíhání pro tentýž čin. Soudní dvůr určil, že rozhodnutím o zastavení nebyla osoba „pravomocně odsouzena“, aby mohl být uplatněn zákaz dvojího trestu²⁷. Soudní dvůr stanovil v této věci „Turanský test“ pro účely zkoumání, zda došlo k „pravomocnému odsouzení“. Tímto rozhodnutím „musí být [...] v zásadě skončeno trestní stíhání a pravomocně ukončeno trestní řízení“²⁸; a „je třeba úvodem ověřit [...], zda

17 — Bod 38 rozsudku.

18 — Rozsudek Gasparini, citovaný výše v poznámce pod čarou 12, bod 33.

19 — Z rozhodnutí Soudního dvora, že se v rozsudku Gasparini použije zásada zákazu dvojího trestu, jasně vyplývá, že je irrelevantní, že použití promlčecí lhůty znamená, že v rámci prvního řízení nebyl obžalovaný *nikdy* vystaven nebezpečí trestu.

20 — Rozsudek Gasparini, citovaný výše v poznámce pod čarou 12, body 29 a 30.

21 — Citovaný výše v poznámce pod čarou 12.

22 — Viz bod 22 rozsudku.

23 — Bod 35 rozsudku. V tomto ohledu rovněž v souvislosti s právem hospodářské soutěže viz rozsudek ze dne 15. října 2002, Limburgse Vinyl a další v. Komise (C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P až C-252/99 P a C-254/99 P, Recueil, s. I-8375, bod 62), v němž Soudní dvůr konstatoval, že zrušovací rozhodnutí vydané bez meritorního rozhodnutí o tvrzených skutečnostech nelze považovat za zproštění obžaloby, které vede k uplatnění zásady zákazu dvojího trestu.

24 — Rozsudek Miraglia, citovaný výše v poznámce pod čarou 12, bod 33.

25 — Tamtéž, bod 34.

26 — Citovaný výše v poznámce pod čarou 12.

27 — Rozsudek Turanský, citovaný výše v poznámce pod čarou 12, body 39 a 40.

28 — Rozsudek Turanský, citovaný výše v poznámce pod čarou 12, bod 34.

vnitrostátní právo smluvního státu, jehož orgány přijaly dotčené rozhodnutí, považuje toto rozhodnutí za pravomocné a závazné, a ujistit se, zda v tomto státě zajišťuje ochranu poskytnutou zásadou zákazu dvojího trestu“²⁹. Tento test byl uznán a uplatněn ve věci Mantello (ve věci týkající se evropského zatýkácího rozkazu)³⁰.

35. Obecně tedy považují přístup Soudního dvora za podobný přístupu Evropského soudu pro lidská práva ve vztahu k čl. 4 odst. 1 Protokolu 7 k EÚLP. Záruka uvedená v tomto článku „se uplatní, pokud bylo před zproštěním obžaloby nebo odsouzením vydáno rozhodnutí, s nímž je spojena překážka věci pravomocně rozsouzené“³¹. Jak dále objasňuje důvodová zpráva k tomuto Protokolu, „tak je tomu tehdy, jestliže proti [rozhodnutí] nelze podat odvolání, tj. nejsou-li možné žádné další řádné opravné prostředky nebo pokud strany tyto opravné prostředky vyčerpaly či marně uplynula lhůta k jejich podání“³².

36. Formulace zásady zákazu dvojího trestu v článku 50 Listiny odráží obsah čl. 4 Protokolu 7. Vysvětlení k Listině stanoví, že článek 50 se použije „nejen v rámci soudní pravomoci jednoho členského státu, ale též mezi soudními pravomocemi více členských států“, přičemž „[p]okud jde o situace uvedené v článku 4 protokolu 7, totiž použití zásady v rámci jednoho členského státu, mají zaručená práva stejný smysl a stejný rozsah jako odpovídající právo v EÚLP“.

Představovalo rozhodnutí „non-lieu“ pravomocné ukončení soudního řízení vedeného proti M v Belgii?

37. Soudy členského státu, u nichž byla vznesena námitka zákazu dvojího trestu (zde Itálie), musejí obvykle rozhodnout o této otázce na základě informací a pomoci poskytované podle článku 57 ÚPSD členským státem, v němž bylo vydáno rozhodnutí, na jehož základě má být uplatněna tato zásada (zde Belgie)³³. Test, který je nutno uplatnit, je test stanovený Soudním dvorem v rozsudku Turanský³⁴. Pokud jde o projednávaný případ, může se vnitrostátní soud, pokud je to nezbytné, obrátit na Soudní dvůr pro další pomoc v rámci žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce.

38. Z předkládacího rozhodnutí vyplývá, že rozhodnutí Cour de cassation ze dne 2. prosince 2009 má podle belgického práva za následek vyloučení dalšího trestního stíhání obžalovaného za tytéž skutky. Trestní stíhání nebylo neformálně „odloženo“, nýbrž došlo k formálnímu ukončení řízení. Je pravda, že po vydání rozhodnutí „non-lieu“ lze obnovit řízení, pokud vyjdou najevo nové skutečnosti či důkazy; tato možnost je však omezená. Nový skutkový či důkazní materiál musí buď posílit důkazy, které vyšetřovací senát (nebo jako v tomto případě přípravný senát) považoval za nedostatečné, nebo mohou vylíčit skutky novými způsoby, jež mohou napomoci prokázání pravdy (článek 247 CIC). Řízení může být obnoveno pouze na návrh státního zástupce, který na základě volného uvážení rozhodne, zda takový návrh podá (článek 248 CIC)³⁵. Podle mého názoru v případě, že bylo vydáno rozhodnutí „non-lieu“, nemůže soukromá osoba nutit státního zástupce, aby podal návrh na obnovu trestní řízení či soukromou obžalobu založenou na přezkoumaných skutečnostech či důkazech.

29 — Bod 35.

30 — Viz rozsudek ze dne 16. listopadu 2010, Mantello (C-261/09, Sb. rozh. s. I-11477, bod 46). Článek 3 odst. 2 rámcového rozhodnutí Rady 2002/584/SVV ze dne 13. června 2002 o evropském zatýkáčím rozkazu a postupech předávání mezi členskými státy (Úř. věst. 2002, L 190, s. 1; Zvl. vyd. 19/06, s. 34) uvádí zákaz dvojího trestu jako důvod pro povinné odmítnutí výkonu evropského zatýkáčím rozkazu. V rozsudku Mantello Soudní dvůr připustil (v bodě 40), že „vzhledem ke společnému cíli článku 54 [ÚPSD] a čl. 3 odst. 2 rámcového rozhodnutí [...] je třeba uznat, že výklad tohoto pojmu v rámci ÚPSD je platný i v kontextu rámcového rozhodnutí“. Velký senát pokračoval (v bodech 45 až 47) v citaci judikatury a potvrdil Turanský test.

31 — Rozsudek ESLP, Sergej Zolotuchin v. Rusko ze dne 10. února 2009, č. 14939/03, *Sbírka rozsudků a rozhodnutí* 2009-I, s. 291, § 83.

32 — Citovaný výše v bodě 13.

33 — V tomto ohledu viz rozsudek Mantello, citovaný výše v poznámce pod čarou 12, body 48 a 49.

34 — Viz bod 34 výše.

35 — Viz bod 44 níže.

V projednávaném případě byl proti tomuto rozhodnutí podán řádný opravný prostředek, který byl zamítnut Cour de cassation. Rozhodnutí přípravného senátu Tribunal de première instance, Mons tak představuje rozhodnutí, s nímž je spojena překážka věci pravomocně rozsouzené a M je tímto rozhodnutím chráněn před trestním stíháním v Belgii. Turanský test byl tedy splněn.

39. Belgická vláda nicméně soudí (v písemném vyjádření – jednání se nezúčastnila), že takové rozhodnutí není konečné, neboť existuje možnost obnovy řízení ve světle nových skutečností či důkazů; zásada zákazu dvojího trestu v článku 54 ÚPSD se tudíž neuplatní. Mám za to, že se zde jedná o dvě myšlenkové linie, které mohou podpořit takové tvrzení. V rámci první došlo k zahájení trestního řízení v Itálii týden po rozhodnutí belgického Cour de cassation pouze z důvodu nešťastného načasování, a pokud (jako v tomto případě) jsou obvinění vznesená vůči obviněnému závažná a nepříjemná, „měl by“ být, pokud je to možné, postaven před soud. Podle druhé úvahy se zásada zákazu dvojího trestu nikdy nemůže uplatnit v „druhém“ členském státě, pokud existuje možnost, byť mizivá a vzdálená, že trestní řízení v „prvním“ členském státě může být obnoveno nebo znovuzahájeno. V rámci dalších úvah se budu postupně zabývat každým z těchto aspektů.

Otázka načasování?

40. Jedním z nejvýraznějších aspektů projednávané žádosti i rozhodnutí o předběžné otázce je chronologie událostí. Dvě rozsáhlá trestní vyšetřování, v Belgii a v Itálii, probíhala souběžně. Soudy obou členských států byly zapojeny v této časové posloupnosti: a) rozhodnutí „non-lieu“ přípravného senátu Tribunal de première instance de Mons, Belgie (15. prosince 2008); b) rozhodnutí vyšetřujícího soudce Tribunale di Fermo, Itálie, o zahájení soudního řízení proti M (19. prosince 2008); c) rozhodnutí „non-lieu“ potvrzené vyšetřovacím senátem Cour d'appel de Mons, Belgie (21. dubna 2009); d) rozhodnutí Cour d'appel de Mons potvrzené Cour de cassation, Belgie (2. prosince 2009), a konečně e) soudní jednání před kolegiem Tribunale di Fermo, Itálie (9. prosince 2009).

41. Domnívám se, že je vhodné přezkoumat různé okamžiky v rámci této časové posloupnosti pro účely zjištění, zda se obžalovaný M může dovolávat zásady zákazu dvojího trestu v článku 54 ÚPSD, a pokud je tomu tak, v jakém stadiu a proč by měl mít tuto možnost.

42. V den rozhodnutí vyšetřujícího soudce Tribunale di Fermo o zahájení soudního řízení proti M (19. prosince 2008) již bylo vydáno rozhodnutí „non-lieu“ přípravného senátu Tribunal de première instance de Mons (15. prosince 2008). Posledně uvedené rozhodnutí však podle belgického práva nebylo „konečné“. Mohl být proti němu podán opravný prostředek (a byl skutečně podán). V tomto okamžiku se tudíž M nemohl dovolávat zásady zákazu dvojího trestu pro účely zastavení řízení v Itálii.

43. Pokud by soudní řízení v Itálii vedené proti M proběhlo a rozhodnutí bylo vyneseno před 21. dubnem 2009 (rozhodnutí Cour d'appel, Mons) nebo před 2. prosincem 2009 (rozhodnutí belgického Cour de cassation), byla by analýza stejná. Přestože by v obou případech existovalo předchozí rozhodnutí vztahující se k téže osobě a týmž skutkům v jiném členském státě, nestalo by se toto rozhodnutí podle vnitrostátního práva „konečným“.

44. Ke změně situace nicméně dochází dne 2. prosince 2009. Od tohoto dne by M – za předpokladu, že by byl v Belgii – požíval ochrany před trestním stíháním na základě konečného rozhodnutí Cour de cassation, který potvrdil rozhodnutí „non lieu“. Je pravda, že *pokud* by vyšly najevo nové skutečnosti či důkazy, článek 248 CIC požaduje, aby příslušný vyšší policejní důstojník nebo vyšetřující soudce neprodleně zaslal kopie dokumentů a důkazů nadřízenému státnímu zástupci k odvolacímu soudu. Tento krok je povinný. Nadřízený státní zástupce má následně zřejmě diskreční pravomoc³⁶. „Může se“ (má-li za to, že nový skutkový či důkazní materiál může prokázat skutek) obrátit na předsedu

36 — Francouzské znění „[...] sur la réquisition du procureur general [...]“ („na základě formální žádosti nadřízeného státního zástupce“) nasvědčuje tomu, že posledně uvedený tuto žádost podat může, ale nemusí.

vyšetřovacího senátu, aby ustanovil soudce, před nímž bude probíhat nové vyšetřování. Tento krok pravděpodobně neučiní, pokud má za to, že nový skutkový či důkazní materiál nemůže prokázat skutek či je nedostatečný. Pokud by však nevyšel najevo *žádný* nový skutkový či důkazní materiál a neproběhl uvedený postup, nemusel by se M obávat trestního stíhání³⁷.

45. Osoba by neměla pozbýt ochrany, kterou požívá podle vnitrostátního trestního práva, výkonem práva volného pohybu. Z tohoto důvodu musí být účinkem rozhodnutí belgického Cour de cassation ze dne 2. prosince 2009 vyloučení trestního stíhání M v Itálii po tomto dni.

46. Pro úplnost se budu zabývat dalšími čtyřmi body.

47. Zprvce zastávám názor, že rozhodným dnem musí být den, kdy bylo vydáno soudní rozhodnutí, a nikoli (pozdější) datum, kdy je toto rozhodnutí oznámeno státnímu zástupci nebo soudu v jiném členském státě. Tento přístup vychází z požadavku právní jistoty. Datum rozhodnutí je jisté. Datum oznámení je variabilní a může být ovlivněno vnějšími okolnostmi.

48. Zadruhé je postavení obžalované osoby „v ohrožení“ až do okamžiku vydání rozhodnutí určujícího výsledek soudního řízení vedeného proti ní. Určitou dobu může trvat (lze doufat, že zpravidla ne tak dlouho jako v projednávaném případě), než se po vznesení obžaloby zahájí soudní řízení; určitou dobu může probíhat i samotné soudní řízení. Zásada zákazu dvojího trestu má zabránit dvojímu ohrožení osoby. Podle mého názoru z toho vyplývá, že možnost dovolávat se zásady zákazu dvojího trestu je zachována i po vznesení obžaloby nebo po zahájení soudního řízení proti obžalovanému. Podle mého názoru se této zásady lze dovolávat až do doby, kdy je rozhodnuto o výsledku soudního řízení.

49. Zatřetí, *byla-li* osoba stíhána a odsouzena ve „druhém“ členském státě, je irelevantní skutečnost, že rozhodnutí proti téže osobě založené na týchž skutečnostech v „prvním“ členském státě se následně stane konečným. Je tomu tak proto, že v době, kdy byla osoba *stíhána* ve druhém členském státě, neexistovalo (dosud) v prvním členském státě konečné rozhodnutí. Proti rozhodnutí ve druhém členském státě lze samozřejmě podle vnitrostátního práva podat opravný prostředek založený na jakémkoli důvodu uznaném trestním právem tohoto členského státu. Nelze se však dovolávat článku 54 ÚPSD.

50. Začtvrté je nezbytné odpovědět na otázku, „co s promarněným časem policie a veřejnými prostředky zbytečně vynaloženými na rozsáhlé vyšetřování ve druhém členském státě, pokud se za takových okolností uplatní zákaz dvojího trestu a nelze pokračovat v trestním stíhání osoby, na kterou již byla podána obžaloba“.

51. Existuje zjevně zásadní otázka týkající se „závodu v trestním stíhání“ a možných kolizí při výkonu pravomocí v trestních věcech, která si zaslouží důkladného zvážení. V současnosti nejsou stanovena žádná pravidla platná pro celou EU týkající se rozdělení výkonu soudní pravomoci v trestních věcech³⁸. Uplatnění zásady zákazu dvojího trestu řeší tento problém v omezené míře, někdy až svévolně³⁹. Není však dostatečnou náhradou za opatření směřující k řešení těchto konfliktů podle dohodnutých kritérií.

37 — Viz bod 38 výše.

38 — K pokusům o řešení tohoto problému viz Zelenou knihu Komise o kompetenčních konfliktech a zásadě *ne bis in idem* v trestním řízení, přijatou dne 23. prosince [SEC(2005) 1767], a její přílohu ze dne 23. prosince 2005 [COM(2005) 696 final] a vyjádření k těmto dokumentům. Viz rovněž M. Fletcher: The problem of multiple criminal prosecutions: building an effective EU response; in: *Yearbook of European Law* sv. 26 (2007), s. 33–56. Pokud jde o případy týkající se zásady zákazu dvojího trestu, které – alespoň zčásti – vyplynuly z nespokojenosti s tím, že orgány jiného členského státu začaly trestní stíhání jako první, viz (například) rozsudky ze dne 9. března 2006, Van Esbroeck (C-436/04, Sb. rozh. s. I-2351), a ze dne 18. července 2007, Kraaijenbrink (C-367/05, Sb. rozh. s. I-6640).

39 — Podnětná diskuse k této širší problematice viz M. Fletcher, R. Löff a B. Gilmore, *EU Criminal Law and Justice* (Elgar European Law, 2008), s. 131–138, zvláště str. 132–133.

52. V současné době obsahuje unijní právo některá ustanovení týkající se výměny informací mezi vyšetřujícími orgány v různých členských státech⁴⁰. Rámcové rozhodnutí Rady 2009/948/SVV⁴¹, které bylo zveřejněno a vstoupilo v platnost dne 15. prosince 2009 (a tudíž po italském původním řízení), požaduje, aby příslušný orgán členského státu navázal kontakt s příslušným orgánem jiného členského státu s cílem zahájit přímé konzultace, pokud má oprávněné důvody se domnívat, že zde probíhá souběžné trestní řízení. Tyto konzultace musí být zaměřeny na zabránění nepříznivým následkům způsobeným těmito souběžnými řízeními a mohou případně vést k soustředění trestního řízení do jednoho členského státu.

53. Do jisté míry to řeší otázku, která vyvstala v projednávaném případě (a rovněž dříve ve věci Miraglia). Rámcové rozhodnutí Rady 2009/948/SVV nicméně neharmonizuje vnitrostátní právní řády a řízení v této právní oblasti. Nezavazuje zejména členský stát vzdát se pravomoci či ji vykonávat⁴². Dokud nebude otázka souběžných řízení upravena v legislativě komplexněji, uplatní se v případě nutnosti vyplnit právní mezeru zásada zákazu dvojího trestu zakotvená v článku 54 ÚPSD.

„Pokud by (případně) došlo k obnově řízení, neuplatní se zákaz dvojího trestu“

54. Článek 54 ÚPSD ani článek 50 Listiny se výslovně nezabývají otázkou, co se má stát se zásadou zákazu dvojího trestu, pokud vyšly najevo nové skutečnosti nebo důkazy. Vysvětlení k článku 50 Listiny užitečně uvádí, že použije-li se právo zaručené Listinou v kontextu jednoho členského státu, „má zaručené právo stejný smysl a stejný rozsah jako odpovídající právo v EÚLP“.

55. Pokud jde tedy o EÚLP, čl. 4 odst. 2 Protokolu 7 k EÚLP stanoví, že ustanovení čl. 4 odst. 1 (zaručující právo nebýt opakovaně stíhán nebo trestán za tentýž trestný čin) nejsou na překážku obnově řízení, jestliže vyjdou najevo „nové nebo nově odhalené skutečnosti“. Důvodová zpráva k Protokolu 7 objasňuje⁴³, že pojem „nové nebo nově odhalené skutečnosti“ zahrnuje nové důkazní prostředky o dříve existujících skutečnostech. Výjimečná možnost obnovy trestního řízení po vydání rozhodnutí „non-lieu“ stanovená belgickým právem věrně odráží to, co je stanoveno v čl. 4 odst. 2 Protokolu 7.

56. Chápu Protokol 7 k EÚLP tak, že čl. 4 odst. 1 zakotvuje ochranu před dvojím trestem. Článek 4 odst. 2 dále obsahuje výjimku umožňující obnovu řízení (podle vnitrostátních právních předpisů a trestního řádu dotčeného státu) bez ohledu na to, že by se jinak uplatnila zásada zákazu dvojího trestu. To neznamená (a podle mého názoru toto ustanovení určitě nelze rozumně vykládat v tomto smyslu), že pokud existuje teoretická možnost výskytu „nových důkazních prostředků týkajících se dříve existujících skutečností“, neuplatní se zákaz dvojího trestu. Teoreticky mohou nové skutečnosti či důkazy, jimiž budou doplněny stávající skutečnosti či důkazy, vyjít najevo kdykoli. Výklad, který zastává Belgie, by tak zbavil zásadu zákazu dvojího trestu své podstaty. Bez ohledu na rozhodnutí „non-lieu“, které bylo potvrzeno nejvyšším soudem a nabylo právní síly překážky věci rozsouzené, by byl obžalovaný zbaven právě té ochrany, která mu má příslušet podle vnitrostátního práva. Pokud by bylo v Belgii zahájeno druhé řízení (a nikoli v Itálii), aniž vyšly najevo nové skutečnosti či důkazy, je zjevné, že uvedené rozhodnutí by bylo na překážku takovému řízení.

57. Lišil by se tento závěr, pokud by druhé řízení probíhalo v jiném, „druhém“ členském státě?

40 — Pokud jde o orgány institucí, viz rozhodnutí Rady 2002/187/SVV ze dne 28. února 2002 o zřízení Evropské jednotky pro soudní spolupráci (Eurojust) za účelem posílení boje proti závažné trestné činnosti (Úř. věst. L 63, s. 1; Zvl. vyd. 19/04, s. 197); a Úmluva o zřízení Evropského policejního úřadu (Úmluva o Europolu), založená na článku K.3 Smlouvy o Evropské unii (Úř. věst. 1995, C 316, s. 2; Zvl. vyd. 19/08, s. 12).

41 — Rozhodnutí ze dne 30. listopadu 2009 o předcházení kompetenčním sporům při výkonu pravomoci v trestním řízení a jejich řešení (Úř. věst. 2009, L 328, s. 42; Zvl. vyd. 06/03, s. 71).

42 — Viz jedenáctý bod odůvodnění v preambuli rámcového rozhodnutí.

43 — Viz odst. 31, uvedený výše v bodě 12.

58. Tento názor nezastávám. Smyslem článku 54 ÚPSD je právě zabránit tomu, že osoba, která využívá práva volného pohybu, pozbude ochrany vyplývající ze zákazu dvojího trestu, které by jinak požívala. Uplatňování zásady zákazu dvojího trestu v důsledku rozhodnutí vydaného v jednom členském státě (zde Belgie) může zjevně vést k zákazu trestního stíhání v jiném členském státě (zde Itálie), a to i tehdy, jestliže soudy druhého členského státu dospěly k odlišnému závěru na základě v podstatě týchž skutečností či důkazů. Možnost různých výsledků je nicméně důsledkem toho, že zákaz dvojího trestu se uplatní bez ohledu na skutečnost, že nedošlo k harmonizaci, a zakládá se na vysokém stupni vzájemné důvěry⁴⁴.

59. Podstatnější však je, že zákaz dvojího trestu zjevně nebrání obnově řízení, pokud vyjdou najevo nové skutečnosti či důkazy⁴⁵. Pokud v projednávaném případě italské státní zastupitelství zpřístupní všechny skutečnosti a důkazy, kterými disponuje, svým belgickým kolegům, budou je posledně jmenovaní schopni posoudit a rozhodnout, zda usilovat o obnovu belgického řízení podle článků 246, 247 a 248 CIC. Zdůrazňuji nicméně, že (podle mého názoru) jakékoli další řízení proti obžalovanému, v jehož prospěch bylo vydáno konečné rozhodnutí „non-lieu“, musí být zahájeno v *členském státě, v němž bylo rozhodnutí vydáno* (tj. v prvním členském státě). Soudům ve druhém členském státě nepřísluší obejít řízení (a procesní záruky poskytované obžalovanému vnitrostátním právním řádem prvního členského státu) rozhodnutím, co je třeba považovat (nebo nikoli) za „novou“ skutečnost či „nový“ důkaz pro účely postavení obžalovaného před soud.

Závěry

60. Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem navrhuji, aby Soudní dvůr odpověděl na předběžnou otázku Tribunale di Fermo (Itálie) následovně:

„Článek 54 Úmluvy k provedení Schengenské dohody musí být vykládán v tom smyslu, že pravomocné rozhodnutí „non-lieu“, kterým se zastavuje trestní řízení a jež bylo vydáno po provedení rozsáhlého vyšetřování a je překážkou dalšího trestního stíhání téže osoby pro tytéž skutky, které však lze podle vnitrostátních právních předpisů zrušit v případě, že vyjdou najevo nové skutečnosti či důkazy, je rozhodnutím, kterým se pravomocně ukončuje případ a vede k uplatnění zásady zákazu dvojího trestu zakotvené v uvedeném článku.“

44 — Viz závěry předsednictví (č. 200/1/99) Evropské rady v Tampere ze dne 15. a 16. října 1999 a rozsudek Gasparini, citovaný výše v poznámce pod čarou 12, bod 30.

45 — Viz body 54 až 56 výše.